

УДК 658.589:664 (477)

Н.В. Валінкевич, канд. екон. наук, доцент, докторант

Житомирський державний технологічний університет, м. Житомир, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

У статті систематизовано існуючі теоретико-методологічні підходи до визначення сутності модернізації підприємств. Здійснено порівняння термінів шляхом співставлення їх переваг та недоліків. Зроблено висновки про основні ознаки модернізації, яким повинен відповідати такий процес.

В статье систематизированы существующие теоретико-методологические подходы к определению сущности модернизации предприятий. Осуществлено сравнение терминов путем сопоставления их преимуществ и недостатков. Сделан вывод об основных признаках модернизации, которым должен соответствовать данный процесс.

In the article the existent teoretiko-methodological going is systematized near determination of essence of modernization of enterprises. Comparison of terms is carried out by comparison of their advantages and failings. A conclusion is done about basic signs modernizations which this process must correspond.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання, коли підприємства харчової промисловості мають рівні можливості у забезпеченні високої якості виробленої продукції та використанні передових технологій, саме організаційно-економічна модернізація підприємств стає тим фактором, який визначає їх життєздатність на ринку.

Перетворення економіки України за роки як реформ, так і кризи, визначили неоднозначні тенденції розвитку галузей народного господарства. Поряд із стабілізацією економіки, досягнутої за останні роки, господарській діяльності підприємств промисловості притаманні негативні характеристики: застаріла технологія та техніка, низька інноваційна активність, неефективна система управління й організації виробництва, що призвели в ряді випадків до їх неконкурентоздатності на ринку. З метою попередження втрат та досягнення високих темпів розвитку постає проблема кардинальних змін підприємств промисловості, зокрема харчової, суттєва їх трансформація на основі, на наш погляд, організаційно-економічної модернізації. Тому одночасно виникає необхідність оновлення та розробки теоретико-методологічної бази модернізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової, науково-практичної та навчальної літератури з теми дослідження дозволив виявити таке основне дискусійне питання, як організаційно-економічна модернізація підприємств харчової промисловості, маючи різне трактування у представників окремих наукових шкіл [1-14]. Разом із тим дослідження різних питань ефективного функціонування підприємств харчової промисловості відображені у працях вітчизняних авторів: П. П. Борщевського, О. Б. Бутнік-Сіверського, Л. В. Дейнеко, А. О. Заїнчковського, Д. Ф. Крисанова, І. І. Лукінова, Т. Л. Мостенської, Я. Б. Олійника, Л. В. Опацького, Б. Й. Пасхавера, П. Т. Саблука, М. П. Сичевського, Г. М. Тарасюк, Л. Г. Чернюк, Л. І. Федулової, І. Р. Юхновського та багатьох інших дослідників. Крім того, вагомий внесок у розвиток визначення пріоритетів стратегії розвитку управління галузями здійснили такі вчені-економісти, як: О. М. Алімов, О. І. Амоша, М. П. Бутко, В. М. Геєць, В. Ф. Столяров, А. М. Федорищева, М. І. Чумаченко, В. С. Яцков.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні перед вітчизняними науковцями та практиками постають нові цілі та завдання, обумовлені подальшим розвитком сучасного інформаційного простору суспільства і наближенням перспективи переходу до суспільства інтелектуального, основу якого складає «еконо-

міка знань». Проте в системі наукових знань про якісні перетворення підприємств не знаходимо обґрунтування факторів та пріоритетів змін та не виявляємо єдиної концепції щодо модернізації. Повною мірою вирішення цих завдань зачіпає концепції організаційно-економічної модернізації підприємств. Тому провідні західні промислові країни як фактор забезпечення конкурентного середовища підприємств в умовах глобальної продовольчої кризи широко використовують такий інструмент – як модернізація. На жаль, нині не підкріплена науковими напрацюваннями виробнича діяльність підприємств харчової промисловості України та не забезпечена як законодавчо, так і матеріально-фінансово може призвести за рахунок вказаних негативних чинників до занепаду галузі, в результаті породжуючи загрозу продовольчої безпеки країни. Тому сьогодні необхідний пошук шляхів не тільки збереження розвитку харчової промисловості, але й подальшого її якісного зростання, відповідного до нових світових стандартів. Проте, на нашу думку, не досить компетентними з боку науковців є тези про неможливість конкурувати вітчизняним підприємствам харчової промисловості з підприємствами промислово розвинутих країн. Ми вважаємо, що в значній мірі це обумовлено лише недостатньо розробленими в теоретичному та практичному аспектах такого актуального напрямлення, як організаційно-економічна модернізація підприємств харчової промисловості.

Система наукових знань неможлива без методології, що є забезпеченням раціональної будови пізнавальної діяльності, яка є визначним елементом цього процесу.

Постановка завдання. Метою є поглиблене узагальнення існуючих теоретичних і методологічних підходів до визначення сутності модернізації підприємств, їх критичний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Інтерес до модернізації підприємств харчової промисловості як об'єкта управління і головного фактора забезпечення ефективності їх діяльності та конкурентоспроможності виник у процесі поглиблення глобалізації. Поштовхом до початку наукових досліджень з цього питання та визначення його впливу на розвиток підприємства стало стрімке і несподіване для світу загострення глобальної продовольчої кризи.

Складність і неоднозначність впровадження процесу організаційно-економічної модернізації на підприємствах харчової промисловості як об'єкта дослідження породжує велику кількість уявлень щодо її подальшого вдосконалення. Узагальнивши дослідження науковців та ґрунтуючись на власних висновках і спостереженнях, ми визначили, що результати більшості досліджень вітчизняних та зарубіжних учених з цього питання мають як спільні, так і відмінні риси.

В економічній літературі під модернізацією розуміють введення вдосконалень, які повністю відповідають сучасним вимогам. Вітчизняні науковці пов'язують її з удосконаленням різних процесів, таких як реформування, перетворення, реструктуризація, реорганізація, які, ми вважаємо, досить всебічно представлені в науковій літературі. І хоча в цілому є безліч точок зору, однак ми вважаємо, що в цілях нашого дослідження необхідно виділити два напрями до сутності модернізації підприємств, кожен з яких має відмінну систему про зміст критеріїв: а) модернізація як самостійна економічна категорія; б) модернізація як узагальнююча категорія, тобто як реорганізація, реформування, реструктуризація. Вважаємо, що для з'ясування та обґрунтування економічної сутності модернізації, перш за все, слід розглянути зміст окремих категорій більш детально.

В умовах ринкової економіки домінує необхідність активізації досліджень проблем планування розвитку, модернізації промислових підприємств. В цілому, теорія і практика планування, реструктуризації та реорганізації розгалужені, не відповідають реаль-

ним потребам дійсності. Через усі зазначені й частково інші проблеми, слід розрізняти два схожих та близьких за значенням терміни – реорганізація та реструктуризація підприємств. Ми поділяємо думку тих учених, які чітко відмежовують ці поняття. Як правило, поняття реструктуризації та реорганізації пов'язують лише із санацією господарюючого суб'єкта [1, с. 53]. Такий підхід, на наш погляд, значно звужує економічний зміст таких категорій. Законодавство України передбачає різні варіанти здійснення реорганізації підприємств. У Цивільному кодексі України (стаття 104) «реорганізація» розглядається як один із способів припинення діяльності юридичної особи, відповідно до якої юридична особа припиняє свою діяльність у результаті передачі свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – своїм правонаступникам (поділу, злиття, приєднання, перетворення) [2]. Водночас в економічному енциклопедичному словнику С. В. Мочерного реорганізація розглядається як «перетворення, перебудова організаційної структури управління підприємством, фірмою, компанією за збереження основних засобів, виробничого потенціалу підприємства з метою пристосування до внутрішніх і зовнішніх змін ... виникає суперечність між функціонуванням підприємства та розвитком ... внаслідок чого виникають конфлікти, знижується ефективність виробництва» [3, с. 235]. Підтримуючи думку вченого, ми теж відзначимо, що цей процес не завжди має позитивний результат, а саме: реорганізація може скоротити як діяльність окремого підрозділу, так і всього підприємства в цілому. Хоча основними мотивами, як правило, які спонукають санатора (підприємство-боржник не в змозі розрахуватись із боргами та вимушене шукати санатора, який би погасив або перейняв на себе зобов'язання) до реорганізації є: економія фінансових ресурсів; збільшення частки впливу (влади) на ринку; отримання (заволодіння) ліцензії, патентів; попередження захоплення підприємства корпораціями; придбання активів за ціною, яка нижча за вартість їх заміщення; податкові переваги (економія на податкових платежах); отримання для свого виробництва надійного постачальника факторів виробництва. А науковий колектив під керівництвом А. М. Поддєрьогіна визначають зміст реорганізації в «повній або частковій зміні власника статутного капіталу даної юридичної особи та в зміні організаційно-правової форми організації бізнесу» [4, с. 510-511]. За цим підходом при її здійсненні необхідно врахувати низку законодавчих вимог і передумов, таких як: порядок державної реєстрації та ліквідації підприємств; вимоги антимонопольного законодавства; можливі екологічні, соціальні та демографічні наслідки; вимоги кредиторів, власників і працівників. Передусь реорганізації проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану суб'єкта господарювання. Крім цього, дослідники Державного економіко-технологічного університету транспорту зауважують, що реорганізація передбачає заходи організаційного характеру, не потребуючи значних фінансових вкладень, наприклад, реструктуризацію шляхом розділення на декілька господарських суб'єктів меншого розміру [5, с. 9-10]. Проте вони наголошують, що в результаті реорганізації залишається певне коло працівників підприємства, інтерес яких не може бути задоволеним внаслідок скорочення робочих місць або їх звільнення. Тому лише ретельне вивчення нормативних вимог дозволяє обрати шляхи, які найповніше узгоджують інтереси всіх суб'єктів і задовольняють суспільні вимоги. Між тим інші вітчизняні науковці одним із видів реструктуризації називають корпоративну реструктуризацію, яка за своїм змістом передбачає процес реорганізації підприємства. Мета такої реорганізації – це заміна власника статутного фонду, створення нових юридичних осіб і (або) нової організаційно-правової форми діяльності, в межах якої є доцільним поділ підприємства на частини, або виокремлення з великих підприємств тих чи інших підрозділів, приєднання чи злиття з іншими потужнішими підприємствами [6, с. 211]. Як наслідок, у разі проведення реорганізації необхідно оцінити переваги, які отримає підприємство в

результаті зміни організаційно-правової форми. Нам важко не погодитись з тим, що процес модернізації націлений на вдосконалення, покращення, якому не обов'язково притаманні зміни в організації, проте він призводить до організаційної перебудови. Очевидно, що підприємство використовує організаційну модернізацію для безболісного подолання негативних ринкових ситуацій, які прогнозуються, в ході якої здійснюються адекватні вдосконалення структури управління.

Наступне тотожне поняття, яке ми розглянемо, – процес реструктуризації підприємства, який незалежно від причин її виникнення здійснюється у вигляді створення, поглинання, злиття, приєднання, поділу, перепрофілювання або розукрупнення. Поняття реструктуризації є ширшим, ніж реорганізація підприємства, оскільки включає заходи, які спрямовані на його реорганізацію. Розробка концепції реструктуризації ґрунтується на чітко визначеній і сформульованій меті. А мета її проведення – це відновлення конкурентоспроможності підприємств, ефективне використання виробничого потенціалу виробництва, зниження енергоємності виробництва, посилення контролю за якістю продукції, зменшення витрат і, звісно, сама модернізація. Доцільно з економічної точки зору розпочинати її проведення на ранніх стадіях кризи або перед її прогнозним початком. Відзначимо, що реструктуризація досить часто обумовлена кризовим станом суб'єктів господарювання, що в перспективі може призвести до ліквідації окремих підрозділів, припинення випуску окремих видів продукції, об'єднання окремих підприємств з утворенням нової юридичної особи, перепрофілювання підприємства або його санацію. До реструктуризації виробництва, на думку С. М. Іванюти, слід віднести зміни до організаційної, господарської та виробничої сфери підприємства з метою підвищення конкурентоспроможності, прибутковості та рентабельності [6, с. 210]. Основними завданнями реструктуризації, на наше переконання, є: відновлення конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта на ринку, виготовлення продукції, яка користується попитом і забезпечення виживання підприємства у найкоротші строки. За видами вона поділяється на: 1) управлінську (зміна організаційної структури управління); 2) організаційно-правову (зміна організаційної структури); 3) технічну (забезпечення відповідного рівня технології та обладнання); 4) економічну (достатній рівень рентабельності); 5) фінансову (зміна структури та розміру капіталу) [7, с. 300]. Разом з тим, відповідно до завдань розрізняють наступні форми реструктуризації: а) стратегічна, яка передбачає забезпечення конкурентоздатності підприємства на довгострокову перспективу за допомогою розробки стратегічної концепції розвитку та інструментів реалізації цієї мети, впровадження нових технологій, розробки нових видів продукції, яка має відповідати поточному платоспроможному попиту; б) оперативна – спрямована на значне покращення кінцевих показників діяльності суб'єкта господарювання за рахунок внутрішніх джерел на короткостроковий період і забезпечує ліквідність його функціонування за рахунок скорочення чисельності працівників, ліквідації нерентабельного виробництва, припинення вкладання неефективних інвестицій, зниженні всіх видів витрат, швидкого збільшення обсягу збуту продукції та обороту капіталу. Інструментами забезпечення цих форм, на наш погляд, є: збільшення статутного фонду, реструктуризація заборгованості перед кредиторами, підвищення ефективності маркетингу, поліпшення якості продукції, диверсифікація виробництва, продаж зайвого обладнання, запасів сировини та матеріалів, лізинг, рефінансування дебіторської заборгованості, впровадження передових прогресивних форм і методів управління. Проте, як поняття, реструктуризація призводить до зміни структури об'єкта – наприклад, до зміни структури підприємства, його активів, заборгованості, витрат. У результаті проведення реструктуризації підприємства прагнуть досягнення прибутковості та її зростання, збільшення обсягів виробництва та підвищення продуктивності праці, вдосконалення організаційної структури

та структури управління, відновлення платоспроможності і ліквідності, зростання обсягів виробництва та продажу продукції. А колектив науковців економічного енциклопедичного словника розглядає реструктуризацію підприємств як «довготермінові сутнісно-якісні зміни структури всіх елементів цілісної економічної системи (техніко-економічних, організаційно-економічних відносин, відносин економічної власності, форм і методів управління тощо) на мікрорівні, а також організаційно-правових форм з метою їх адаптації до зовнішніх умов і підвищення ефективності праці та конкурентоспроможності» [3, с. 237]. Інші українські дослідники цього напрямку визначають, що реструктуризація виробництва – це «внесення змін в організаційну й виробничо-господарську сфери підприємства з метою підвищення його рентабельності й конкурентоспроможності (зміна керівництва, підвищення ефективності маркетингу, скорочення витрат на виробництво)» [8, с. 165]. Для нас такий підхід вважається принципово схожим на підхід згаданих вище авторів до визначення цього поняття і є, фактично, певною варіацією теоретичного підходу, запропонованого науковим колективом під керівництвом С. В. Мочерного. Крім того, необхідно розглянути цю категорію відповідно до «Положення про порядок реструктуризації підприємств». Відповідно до цього Положення «реструктуризація підприємства – це здійснення комплексу організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості об'єкта приватизації, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва» [9]. Слід звернути увагу, що дія такого документа розповсюджується лише на державні та корпоративізовані підприємства, в яких держава має частку блокуючого пакету акцій, який складає 25 % плюс одна акція. Колектив авторів під керівництвом С.Ф. Покропівного вважають процедуру реструктуризації як «комплекс заходів, спрямованих на відновлення стійкої технічної, економічної та фінансової життєздатності підприємств» [10, с. 488]. Вчені вдало зазначають, що сам процес реструктуризації доцільно розглядати як спосіб зняття суперечності між сучасними вимогами ринку і, подекуди, застарілою логікою дій підприємства. У свою чергу ми вважаємо, що з практичної точки зору впровадження на підприємстві модернізації не обов'язково призводить до структурних змін. Наприклад, модернізація основних фондів не змінює структури підприємства, тому реструктуризація може розглядатись як радикальна форма модернізації, спрямована на зміну структури об'єкта. При цьому ці процеси забезпечуються ефективними заходами, які покладені в основу плану реструктуризації, вектор яких спрямовано на вдосконалення організації та управління виробничо-господарською діяльністю суб'єктів господарювання, зміцнення їх фінансового стану. Як наслідок, його елементи та зв'язки частково або повністю замінюються і забезпечують інше, ніж раніше визначене, співвідношення, яке пов'язане тісними зв'язками прямого і зворотного характеру. Ми вважаємо, що стан підприємства, у тому числі і фінансовий, є похідною від якісного проведення модернізації: якщо керівництво підприємства спрогнозувало динаміку розвитку ринку, адекватно та заздалегідь здійснило організаційно-економічну модернізацію, то як результат, звісно, фінансові показники господарювання будуть позитивними.

Практики і вітчизняні науковці висловлюють різні погляди, аналізуючи природу такого явища, як модернізація, але практично всі визнають переважну роль цього процесу в забезпеченні сталого розвитку і функціонування підприємств харчової промисловості. Важко не погодитись з тим, що підвалини виникнення самого терміна «модернізація» були закладені значно раніше сьогоденних наукових віянь. Майже кожна вітчизняна наукова школа в процесі розвитку робила свій внесок у формування цієї економічної категорії, трактуючи її відповідно до економічного життя держави. Розглянемо докладніше виникнення цього терміну. Необхідність проведення модернізації з позиції марке-

тингу підприємств розглядає у своїй статті С.Б. Крамаренко, виділяючи основні підходи вітчизняних і закордонних учених для її проведення та оцінюючи доцільність проведення модернізації класичного комплексу маркетингу [11, с. 63-65]. Методичні та практичні положення формування організаційно-економічного механізму модернізації вантажних авіакомпаній розглядають В.В. Матвеев та Г.А. Клименко, акцентуючи увагу на здійсненні політики модернізації, реалізації інноваційної стратегії модернізації та технічного переобладнання як головної стратегії розвитку підприємств. Автори стверджують, що «організаційно-економічний механізм модернізації ... повинен являти собою систему цілей, функцій, методів і процесів організації та координації модернізації старіючої авіаційної техніки» [12, с. 17-19]. Можна додати, що більшість вітчизняних науковців поняття «модернізації» пов'язують із відтворенням основних засобів у частині діючого виробничого обладнання, визначаючи її як удосконалення з метою запобігання техніко-економічного старіння та збільшення або підвищення технічних і експлуатаційних параметрів виробництва з урахуванням вимог сучасності [13, с. 77, 348]. Крім цього, у своїй атрибутивній основі модернізація націлена на можливість успішного подолання «технологічного розриву» та старіння обладнання, які виникають у міру розвитку нових технологій та організації виробництва. Як зазначає Є.В. Імас у своїй монографії з питань формування та розвитку цукробурякового підкомплексу в Україні, що «згідно з експертними оцінками середні витрати на технічне переозброєння одного цукрового заводу потужністю 6000 т за добу становлять близько 110 млн. дол США. У зв'язку з цим, загальна потреба для модернізації цукробурякового виробництва досягає 1 млрд. дол США» [14, с.144]. Автор зауважує, що затримка інвестування у зазначених обсягах призведе до збільшення потреби в інвестиціях на суму зносу наявних потужностей. Таку ж точку зору на процес модернізації поділяє і науковий колектив Київського національного економічного університету, запевняючи, що за порівняно невеликих витрат та за короткий термін часу модернізація забезпечує зростання продуктивності праці, оновлення устаткування, нарощення виробничих потужностей, економію інвестиційних ресурсів, збільшення випуску продукції. Автори зазначають, що з метою підвищення ефективності процесу відтворення основних фондів необхідно здійснити модернізацію діючого виробничого устаткування, де під модернізацією розуміють удосконалення з метою підвищення техніко-експлуатаційних параметрів обладнання і запобігання його техніко-економічного старіння [10, с. 113]. Існує метод визначення ефективності витрат на модернізацію підприємств, який за своїм змістом схожий на метод визначення витрат на проведення капітального ремонту. Отже, коефіцієнт таких витрат будь-якого виробничого устаткування на модернізацію розраховується за формулою [10, с. 112-113]

$$E_m = 1 - \frac{R_i + M + Se}{K_n \alpha \beta + S_a}, \quad (1)$$

де E_m – коефіцієнт ефективності витрат на капітальний ремонт і модернізацію, коли їх здійснюють одночасно; R_i – витрати на очікуваний капітальний ремонт; M – витрати на модернізацію; Se – перевищення експлуатаційних витрат щодо капітально відремонтованої машини над поточними витратами щодо нової машини; α – коефіцієнт, що характеризує співвідношення продуктивності діючої та нової машини; β – коефіцієнт, що характеризує співвідношення тривалості ремонтного циклу тих самих машин; K_n – вартість придбання (ціна) та встановлення нової машини; S_a – втрати від недоамортизації діючої машини. При цьому величини α , β і Se , що входять у формулу, необхідно визначати за даними модернізованої та нової машини. Отже, за від'ємного значення коефіцієнта, модернізація є недоцільною, за всіх додатних значень – економічно виправданою,

а за нульовим значенням коефіцієнта, порівнювані варіанти необхідно вважати рівноцінними.

Сама концепція модернізації використовується у різних галузях, таких як економіка, політика, культура, наука, релігія тощо. Ми дійшли висновку, що організаційно-економічна модернізація підприємств у сучасних умовах є нагальною проблемою. Перетворення залежать від соціально-економічного стану підприємств, який, звісно, має багато відмінностей. Тоді функціонування підприємств доцільно поділити на два напрями: ті, що знаходяться у поступальному русі (одні забезпечені об'єктивними умовами розвитку, інші забезпечують еволюційним шляхом якісні зміни, націлені на розвиток), і ті, що виживають, але їх фінансово-економічне становище погіршується. В концепції модернізації розвиток підприємств розглядається як головна мета або ідея, методологічний принцип, взаємозв'язок процесів і явищ у системі господарювання підприємств. Відповідно до такої концепції модернізація – це розвиток, який передбачає перетворення всіх сфер діяльності підприємства. Тому модернізація припускає впровадження в організаційну систему сучасних, нових елементів (які або вирішують проблеми, або сприяють появі нових), має процесуальний характер і розглядається на макро-, мезо- і мікрорівнях. Каталізатором розвитку системи є вплив зовнішнього середовища. Таким чином, концепція модернізації підприємства передбачає розвиток системи шляхом якісних, спрямованих перетворень і вирішення на такій основі суперечностей та проблемних питань щодо забезпечення позитивних тенденцій стану ефективного розвитку господарюючого суб'єкта. Притримуючись розробленої концепції модернізації, яка всебічно відображає підприємство у його цілісності, виокремимо головні етапи її впровадження: визначення стадії розвитку системи; фінансово-економічний аналіз стану підприємства; визначення суперечностей системи (кількісні параметри); визначення якісних і кількісних змін у системі; обґрунтування тенденцій динаміки об'єкта; визначення прихованого, потенційного й актуального за ступенем інтенсивності протиріччя; обґрунтування причин, принципів і факторів якісних змін при модернізації; обґрунтування вектора розвитку та механізму його впровадження; оцінка всіх результатів змін; визначення етапу якісного перетворення системи. За таких умов до ознак модернізації ми відносимо: досягнення цілей господарювання – модернізація здійснюється на основі програмно-цільового методу; системність і комплексність – досягнення нового, більш розвинутого і вищого за якістю стану об'єкта, який повністю охоплює всі сторони функціонування систем підприємства з врахуванням проведених змін; превентивність – завчасне впровадження процесу модернізації, адаптація до змін зовнішнього середовища, гнучкість і адекватність його реагування; стійкий розвиток харчової промисловості – модернізація повинна забезпечувати результат функціонування незалежно від можливих змін як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Оцінюючи перспективи впровадження організаційно-економічної модернізації підприємств харчової промисловості, відзначимо, що це суттєва їх трансформація, яка забезпечить не одичине, тобто разове перетворення, а комплекс раціональних змін, нову якість господарювання.

Висновки і пропозиції. Зважаючи на розглянуті вище підходи, автор вважає, що під модернізацією необхідно розуміти сукупність попереджувальних комплексних дій системного вдосконалення підприємств харчової промисловості та його складових підсистем – організаційно-економічної та управлінської, забезпечуючи, таким чином, досягнення цілей господарювання і сталого розвитку в умовах мінливого зовнішнього середовища, в умовах панування продовольчої кризи планети. Адже модернізація підприємств – це, на наш погляд, перш за все, ефективний метод забезпечення життєдіяльності підприємств на довготривалу перспективу, досягнення необхідного рівня збалансу-

вання внутрішнього середовища підприємства під впливом факторів зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Антикризове фінансове управління підприємством: навч. посіб. / [С. Я. Салига, Є. І. Ляшенко, Н. В. Даций та ін.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 208 с.
2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg>.
3. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т. 2. / [С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій]; під ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006. – 568 с.
4. Фінанси підприємств: підручник / [А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.]; за заг. ред. проф. А. М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2005. – 546 с.
5. Управління фінансовою санацією підприємств: навч. посіб. / [Т. В. Пепа, В. О. Федорова, А. Б. Кондрашихін, О. В. Андрєєва]. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 440 с.
6. Іванюта С. М. Антикризове управління: навч. посіб. / С. М. Іванюта. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 288 с.
7. Калина А. В. Економіка підприємства: навч. посіб. / А. В. Калина, А. А. Котвицький, О. З. Стожок. – К.: Знання України, 2007. – 324 с.
8. Єлецьких С. Я. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посібник / С. Я. Єлецьких, Г. В. Тельнова. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 176 с.
9. Положення про порядок реструктуризації підприємств: Наказ Фонду державного майна України № 667 від 12.04.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.spfu.gov.ua/ukr/doc_proj_view.php?id=888.
10. Економіка підприємства: підручник / [М. Г. Грещак, В. М. Колот, А. П. Наливайко, С. Ф. Покропивний та ін.]; за заг. ред. проф. С. Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.
11. Крамаренко С. Б. Класифікація підходів вітчизняних та закордонних фахівців до комплексу маркетингу / С. Б. Крамаренко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – 2009. – № 36. – С. 62-66.
12. Матвєєв В. В. Методичні та практичні положення формування організаційно-економічного механізму модернізації ПС вантажних авіакомпаній / В. В. Матвєєв, Г. А. Клименко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2009. – № 30. – С.16-20.
13. Сідун В. А. Економіка підприємства: навч. посіб. / В. А. Сідун, Ю. В. Пономарьова. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 356 с.
14. Імас Є. В. Формування та розвиток цукробурякового підкомплексу в Україні: монографія / Є. В. Імас. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 352 с.